

Ohlas na použití L1-3 na průvodkách v Horním Hennersdorfu

V rubrice Znalecká hlídka často podrobně popisujeme postupy znaleckého zkoumání, aby si je čtenáři sami mohli vyzkoušet a pokusit se tak rozpoznat pravost nebo naopak nepravost své známky nebo celistvosti. Zvýšení informovanosti sběratelů považujeme za důležitou součást jejich ochrany před padělkem a máme radost z každého ohlasu na toto téma. S jedním se nyní seznámíme.

„Vážená redakce, srdečně Vás zdravím ze severu Čech a rád Vám napíši několik názorů a poznatků o použití leteckých známek I. emise z roku 1920 na průvodkách s razítkem Horní Hennersdorf. Jsem členem Klubu Filatelie a odebírám proto hezký časopis Filatelie. Tam jsem se také dočetl o ústřížcích průvodek s razítkem Horní Hennersdorf / Ober Hennersdorf / ČSP s indexem „a“ (Horní Jindřichov). První zmínka o tomto razítku na ústřížku průvodky byla ve F7/2010 od H. Trnky. Šlo o ústřížek s leteckou známkou 14 Kč s razítkem ze 6. 1. 1921, ověřený znalcem Gilbertem. Ve F9/2018 jsou vyobrazeny ústřížky dva, z nichž jeden je ten s datem 6. 1. 1921 a druhý opět s leteckou známkou 14 Kč + známkou Holubice 10 h. U obou těchto ústřížků průvodek se uvádí: 'Velmi pěkná kvalita a zachovalost ústřížku umožňuje dohledat všechny poštovní údaje rozhodně pro posouzení pravosti'.

To je fakt, známky i razítko pravé, datum sedí, co s tím asi může znalec dělat? Ale něco mi na těch ústřížcích vadí. Předně, chybí mi na rubu ústřížků razítko dodací pošty, případně s dopltní známkou. Není doloženo, kdo a kam zásilku odeslal. Chybí i okresní razítko v rámečku. Možná, že na té zkrácené části ostříženého ústřížku průvodky bylo něco, co se nehodilo, a tak mne tyto ústřížky nepřesvědčily, že skutečně prošly poštou!

Další věc. Hned dvakrát totéž razítko, jedno na známce, druhé vedle. Aby to snad vypadalo „echt“? Je to neobvyklé a zbytečné.

Nyní se objevil třetí kousek z téže pošty Horní Hennersdorf ve 47. aukci Profil, už skoro dokonaly. Na ústřížku průvodky pro mezinárodní přepravu je dokonce letecká známka I. emise 28 Kč + známka 500 h HaV a 50 h Hradčany. Celkem tedy poštovné za zásilku 33,50 Kč. O tomto ústřížku s razítkem 22. 2. 1921 je článek ve F10/2018. Tento ústřížek opět postrádá razítko dodací pošty, zato je na rubu podpis tužkou zk. Wallner. Opět se mi to zdá dost málo na to, abych to pokládal za skutečně prošlou průvodkou poštou. Známková a razítková jsou jistě pravé.

Ostatně v článku „Nouzové použití leteckých známek I. emise“ ve F10/2018 jsou uvedeny důvody, proč asi byly letecké známky těchto hodnot použity u pošty Horní Hennersdorf. Tak asi mnohé napadne, proč právě zastrčený Horní Hennersdorf? Proč nebyly tyto známky použity ve větších městech Rumburku, Šluknově, Krásné Lípě ve Šluknovském výběžku? Asi to mělo nějaké jiné důvody než poštovní. Je známo, že známky a celistvosti sbírali tehdy rumburští i varnsdorfští advokáti a prokuristé. Pro ně byly položky nějakých 14 nebo 28 Kč za známku pakatel. Už ne pro řadového pracujícího sběratele.

S razítkem Horní Hennersdorf ČSP „a“ jsem se setkal ve své filatelistické praxi na vystřížcích či celistvostech

spíše sporadicky. Domnívám se tedy, že tato pošta sloužila především jako dodací. Vše důležité bylo podáno na poště Rumburk. Ta je od bývalé pošty Horní Hennersdorf maximálně 1 km a lidé do sousedního Rumburku dojížděli za prací a do obchodů i úřadů.

Mohlo by se zdát, že jsem proti pravosti a skutečnému použití průvodek i zmíněné pošty nějak zaujatý. S tím Horním Hennersdorffem mám ale pár zkušeností. Předně, vedle běžné korespondence, orážené jako na jiných poštách, se razítko zneužívalo k výrobě různých „mache“. Jedno takové jsem získal už před lety se sérií příplatkových známek s přetiskem ve prospěch Červeného kříže. Dokonce doporučené v místě Horní Hennersdorf. Datum razítka 13. 1. 1921, což je předposlední den platnosti známek! Chlopeň obálky má lep, dvojazyčná R-nálepka je dokonce s tiskovou vadou, odesílatel neuveden. Razítko Einschreiben délky 10 cm (!) v rámečku, vhodné tak na krabici nebo pytel. Další podobné výrobky jsem viděl, ale stačil mi tento jeden. Je zajímavé, že na všech těch celistvostech i průvodkách, o kterých píšete, je jedna zajímavá věc. Místo řádného expedičního údaje tam zarputile sedí dvě poněkud přesazené pomlčky. Co dodat?

Ještě jedna věc mne dojala, nepěkně. Na jedné výstavě filatelistů v Jiřkově již před revolucí 1989 jsem vystavil pohlednici se stříhanou známkou 20 h Hradčany karmínová. Krásný a vzácný kousek, razítko Hrádek nad Nisou / Grottau ČSP „a“, datum 14. V. 20. Razítko pravé, okraje docela dobré. Jen mi vadilo, že na pohlednici není ten Hrádek. Tehdy jsem se na jedné schůzce sběratelů knižtiskových známek seznámil s panem Malečkem, znalcem v oboru. Pohlednici jsem mu poslal do Roudnice nad Labem a požádal ho o vyjádření. Přišlo brzo. Známková je ostřížená, pod větším zvětšením jsou na několika místech znát otlačky, které vznikají kolem otvorů od perforačních jehel. Závěr – padělek. Byl jsem z toho smutný a uvědomil si, že se padělal hned zčerstva po vzniku republiky. A kam že byl ten pohled adresován? Do toho Ober Hennersdorfu!

Vzhledem ke značným cenám ústřížků průvodek s leteckými známkami I. emise v desetitisících jsem tento dopis napsal. U té poslední se známkou 28 Kč je u losu č. 244 v 47. aukci Profil napsáno „nabídněte“. Tak nabízím své zamyšlení, zda se nejedná jen o dobová mache, vyrobená pro movitější sběratele tehdejší doby. Návodem jim mohla být ta úplně první popsaná část průvodky s leteckou známkou 14 Kč z Dobříše do Abergamů, kterou pokládám i já za pravou (viz F6/2010). S filatelistickým pozdravem Josef Nedomlel, Jiřkov.“

Pisatel uvedl řadu konkrétních pochybností, a tak se na ně nyní postupně podíváme. Abychom je však mohli posoudit, musíme se v první řadě seznámit s podobou jiných balíkových ústřížků ze stejného poštovního úřadu a ze stejné doby. To nám umožní seznámit se s praxí zdejšího personálu. K takovému srovnání se samozřejmě nejlépe hodí naprosto běžný materiál, v tomto případě pocházející z poštovního skartu. Požádal jsem proto dva badatele v oboru emise Hradčany (autora seriálu o jednotlivých hodnotách tohoto vydání znalce J. Chudobu a autora seriálu o poštovních razítkách na Hradčanech VR), aby ve svých sbírkách zkusili vyhledat ústřížky průvodek z PÚ Horní Hennersdorf z let 1919-21. A měli jsme štěstí – celkem se podařilo doložit tučet ústřížků a výstřížků, na nichž se nacházejí otisky šesti různých razítek.

Jde o původní R-U razítka Ober Hennersdorf s rozlišovacími písmeny a, b, c, a o čs. dvoujazyčná razítka ČSP s rozlišovacími písmeny a, b, c. Tato pestrost se nám nyní velmi hodí, protože vidíme, že na všech těchto otiscích se místo hodinového údaje nacházejí **dvě pomíčky**, což na zkoumané trojici ústřížků s leteckou známkou bylo předmětem pochybností pisatele. Hennersdorfský poštovní úřad se s nastavováním časového údaje v razítkách prostě neobtěžovali – a to dlouhodobě.

12 „běžných“ ústřížků současně **vyvrací domněnku**, že Jiříkovská pošta sloužila „především jako dodací“ – balíkové zásilky tu zjevně běžně přijímali k přepravě.

Na vyobrazení vidíme, že na žádném ústřížku **není** otištěno „**okresní razítko** v rámečku“ o jehož absenci na zkoumaných ústřížcích se pisatel zmiňuje.

Nahore a vpravo jednojazyčná razítka s německým názvem obce; 5x s rozlišovacím písmenem „a“, 1x s „b“ a 2x s „c“.

Dole 4 ústřížky s dvoujazyčnými razítky: 2x s rozlišovacím písmenem „a“ (stejně razítko jako na leteckých známkách), 1x s „b“ a 1x s „c“.

Nyní se podívejme na zadní stranu srovnávacích exemplářů.

Na většině ústřížků se nenachází razítko dodací pošty, na jednom je dokonce v příslušné rubrice vylepena část frankatury (10 h) s otiskem podacího razítka. Dodací razítko je otištěno jen na jednom výstřížku a jen na dvou ústřížcích je vylepena dopltní známka s otiskem dodacího razítka. Důvodem absence dopltní známky i otisku razítka dodací pošty na ústřížcích s leteckými známkami může být skutečnost, že šlo o zásilky do ciziny, čemuž v tomto případě nasvědčuje i vysoké poštovné.

Z uvedeného srovnání vyplývá, že podoba ústřížků s leteckou známkou odpovídá podobě ústřížků s běžnými frankaturami ze stejného PÚ a ve stejné době. O hojném podávání balíkových zásilek na tomto PÚ

svědčí rozmanitost používaných formulářů, pro zaslání v tuzemsku nebo do zahraničí. Ty samozřejmě měly různé a různé umístěné rubriky, do nichž se uváděly provozní poznámky a otiskovala razítka. Proto je třeba při posuzování podoby takto neúplného dokladu (ústřížek je jen malou částí původní průvodky) k porovnávání používat nepochybně pravé exempláře stejného druhu (v našem případě tedy stejného formuláře), podané na stejném PÚ ve stejné době.

Dalším signálem, že nešlo o malý a z provozního hlediska bezvýznamný PÚ „v zastrčeném Horním Hennersdorfu“ je skutečnost, že mu byla přidělena vždy tři razítka (a, b, c).

O vyšším počtu pracovníků, kteří jimi razítkovali, vypovídá odlišná poloha otisků – rovně, natočené doleva nebo naopak doprava. Jde o typickou věc – držadlo

Zadní strany ústřížků a výstřížků vyobrazených na předchozí straně, seřazené ve stejném pořadí.

razítka bylo opatřeno kovovým nýtem, díky němuž obsluha na přepážce i „poslepu“ nahmátla, jestli drží razítko ve správné poloze. Protože vystoupil nýt v poloze „rovně“ tlačil pracovníka do dlaně, obvykle si je pootočil, a proto otisky bývají často rovněž pootočené (to platí obecně, tedy nejen pro zkoumaný PÚ).

Nyní k dalším poznámkám a úvahám pisatele.

„*Není doloženo, kdo a kam zásilku odeslal.*“ U lze z pouhého ústřížku zjistit jen stěží – pro tyto informace jsou vyhrazeny jiné části průvodky.

„*Možná, že na té zkrácené části ostriženého ústřížku průvodky bylo něco, co se nehodilo, a tak mne tyto ústřížky nepřesvědčily, že skutečně prošly poštou!*“

„Zkrácené“ ústřížky vidíme i mezi kontrolními exempláři – důvodem jejich vzniku není zakrývání původních nehodících se znaků, ale snaha pracovníka, který skart na poště připravoval, vystříhnout z průvodky jen část obsahující známky.

„*Hned dvakrát totéž razítko, jedno na známce, druhé vedle. Aby to snad vypadalo 'echt'? Je to neobvyklé a zbytečné.*“ Druhý otisk na ústřížku s leteckou známkou (viz F9/18, s. 18) byl nejspíš proveden proto, aby byly jasně čitelné údaje o datu podání – „když už tam bylo místo“ (v otisku na vylepené známce přece jen tak zřetelné nejsou).

„*Proč právě zastrčený Horní Hennersdorf? Proč nebyly tyto známky použity ve větších městech Rumburku, Šluknově, Krásné Lípě ve Šluknovském výběžku?*“ Důvod je nasnadě – ve větších městech zřejmě netrpěli takovým nedostatkem známek vysokých hodnot, aby museli sáhnout po leteckých. Ty navíc nebyly určeny k úhradě obyčejného výplatného, takže je otázkou, zda jejich použití nebylo ve skutečnosti v rozporu s předpisy. V Horním Hennersdorfu se tím ale zjevně netrápilo (o jejich ne zrovna úzkostlivém přístupu svědčí už zmíněné dlouhodobé nenastavování časového údaje). O chybějících vyšších nominálních hodnotách svědčí i ústřížek vyobrazený v minulém čísle (s. 33), vyplacený na Hennersdorfské poště hotově.

„*Vše důležité bylo podáno na poště Rumburk.*“ Vyobrazené ústřížky „běžných“ průvodek dokládají, že tomu tak nebylo. Naopak se zdá, že v Horním Hennersdorfu byla nějaká výroba nebo obchodní činnost, která zdejší poštu hojně využívala (to by byl dobrý úkol pro některého místního filatelistu, který by tohle mohl zkusit objasnit).

„*Je známo, že známky a celistvosti sbírali tehdy rumburští i varnsdorští advokáti a prokuristé. Pro ně byly položky nějakých 14 nebo 28 Kč za známku pakatel. Už ne pro řadového pracujícího sběratele.*“ V

době, kdy předmětné razítko ČSP s rozlišovacím znakem „a“ bylo v provozu na Hennersdorfském PÚ (podle evidenční karty uložené v Poštovním muzeu to bylo od 27.3.20 do 20.3.24) nejspíš nikdo ze sběratelů nepovažoval balíkové ústřížky – tedy skart – za něco hodnotného. Pokud sběratelé chtěli zhotovit „zajímavost“ s leteckou známkou, zvolili podobu dopisu.

„*Návodem jim mohla být ta úplně první popsaná část průvodky s leteckou známkou 14 Kč z Dobříše do Abertamů, kterou pokládám i já za pravou (viz F6/2010).*“ Tak to být nemohlo, protože zmíněný ústřížek z Dobříše byl jako zajímavost uveřejněn v *Tribuně filatelistů* až v roce 1935, tedy jedenáct let po vrácení předmětného Hennerdorfského razítka Hospodářské ústředně pošt.

„*Vedle běžné korespondence, orážené jako na jiných poštách, se razítko zneužívalo k výrobě různých 'mache'.*“ Předně není možné hovořit o „zneužívání“, protože razítkování „z ochoty“ pošta povolovala – a dokonce ve vlastním zájmu z pochopitelných důvodů podporovala. Z ochoty se razítkovalo snad na všech PÚ, takže existence „filatelistických výrobků“ není ničím zvláštní.

A nakonec k postesku nad známkou s odstřiženým zoubkováním na pohlednici do Horního Hennersdorfu. Ze znalecké praxe vím, že ve většině případů nebyl padělatelem odesílatel, který nalepil na zásilku známku s běžným řádkovým zoubkováním. K jeho odstřížení došlo až po doručení celistvosti, když se dostala do rukou sběratele, který využil odscočené polohy perforačních řad, známku na okrajích navlhčil (pokud to bylo vůbec třeba – často bylo přilepení provedeno jen uprostřed) a zoubkování odřízl. Adresa tedy nehraje žádnou roli a jde o pouhou shodu okolností.

* * *

Díky všímavému čtenáři Josefu Nedomlelovi, který se dnes zhostil role „ďáblava advokáta“, jsme probrali podobu ústřížků průvodek vyplacených leteckými známkami první emise, podaných na poštovním úřadě Horní Hennersdorf. Prokázalo se, že jejich provedení odpovídá podobě ústřížků zaručeně pravých a že tedy i ony jsou **pravé a dobové**. Výsledek nyní vypadá samozřejmě, ale cesta k němu samozřejmě nebyla – už proto, že opatřit dostatek potřebného srovnávacího materiálu není nic snadného. A to je také důvod, proč každému zájemci o podobná zkoumání doporučuji vstoupit do příslušné odborné společnosti Svazu českých filatelistů (v našem případě Společnosti sběratelů knihtiskových vydání SČF). Najde v ní totiž kolegy, s nimiž se mu bude bátat mnohem snadněji!